

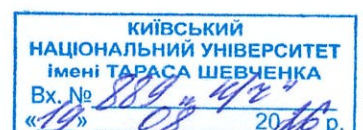
Голові разової спеціалізованої вченої ради
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
доктору політичних наук, професору,
завідувачу кафедри
міжнародних медіакомунікацій
та комунікативних технологій
Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Даниленку Сергію Івановичу

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора, професора
кафедри безпеки та правоохоронної діяльності Західноукраїнського
національного університету, заслуженого діяча науки і техніки України
Вівчар Оксани Іванівни на дисертацію Вартовника Івана Михайловича
на тему «Кооперативна безпека АСЕАН в Азійсько-Тихоокеанському регіоні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 29 «Міжнародні
відносини» за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Поступове переміщення центру міжнародних відносин у бік Азійсько-Тихоокеанського регіону та посилення суперництва США і КНР ставлять питання регіональної безпекової архітектури одним із актуальних напрямів сучасних міжнародно-політичних досліджень. АСЕАН десятиліттями залишається центральним елементом безпекового порядку в зазначеному вище

регіоні, а концепція кооперативної безпеки, покладена в основу дисертаційного дослідження, набуває додаткової актуальності з огляду на її закріплення в провідних міжнародних організаціях.

Так, для України, яка відповідно до чинної Стратегії зовнішньополітичної діяльності декларує зацікавленість у розширенні взаємозв'язків з державами Південно-Східної Азії та інституціоналізації відносин з АСЕАН, ґрунтовне розуміння можливостей і меж безпекової політики АСЕАН є практичною передумовою для формування реалістичних очікувань від аналогічної співпраці. Це відповідає сучасним пріоритетам України у взаємодії з міжнародними організаціями та напрямкам її зовнішньополітичної діяльності.

Слід зазначити, що обґрунтованим твердження дисертанта про те, що у вітчизняному науковому доробку відсутні праці, безпосередньо присвячені кооперативній безпеці АСЕАН у контексті всього Азійсько-Тихоокеанського регіону, а не лише Південно-Східної Азії. Таким чином, дисертаційне дослідження Вартовника І. М. «Кооперативна безпека АСЕАН в Азійсько-Тихоокеанському регіоні» вважаю актуальним.

Дисертаційне дослідження виконане в межах комплексної програми науково дослідних робіт Київського національного університету імені Тараса Шевченка та науково-дослідної теми Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка № 19БФ048-02 (№ державної реєстрації 0119U100336) «Стратегія протистояння геополітичним викликам і загрозам національній безпеці України в умовах становлення нового світопорядку». Дисертаційна робота відповідає напрямку діяльності кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформованих у дисертації

Мета та шість завдань дослідження сформульовані чітко й послідовно реалізовані в основному тексті роботи. Як теоретичну основу автор обирає неоліберальну парадигму міжнародних відносин, а серед спеціальних методів – контент-аналіз документальної бази АСЕАН та інституційний метод оцінки ефективності безпекових механізмів АСЕАН, що є методологічно виправданим для поставлених завдань. Джерельна база дослідження, що містить 210 найменувань, переважно англomовних, включно з документальною базою АСЕАН, дозволила авторів сформувати достатньо повну емпіричну картину предмета дослідження.

У першому розділі ґрунтовно простежено генезу концепції кооперативної безпеки – від напрацювань Г. Честната та Дж. Д. Штайнбрюнера до її інституційного оформлення Брукінгським інститутом у 1992 році, а також обґрунтовано застосування до АСЕАН «гроціанського» (раціоналістичного) різновиду цієї концепції на противагу ліберально-демократичній («кантіанській») моделі Р. Коєна. Авторська періодизація еволюції кооперативної безпеки АСЕАН на чотири етапи (1967–1977, 1978–1989, 1990–1997, 1998 – дотепер) є логічно вибудованою та підкріпленою конкретними інституційними віхами – від Бангкокської декларації 1967 року до створення й розвитку Політико-Безпекової Спільноти АСЕАН.

Другий розділ присвячений системному аналізу ключових безпекових механізмів АСЕАН, а саме: Регіонального форуму АСЕАН, Саміту країн Східної Азії, Зустрічі міністрів оборони АСЕАН+ та форматів «АСЕАН+1» і «АСЕАН+3». Автору вдалося показати їхню функціональну диференціацію – за географічним охопленням, складом учасників та пріоритетними сферами співпраці. Цінною є частина стосовно шляхів інституціоналізації та розвитку відносин між АСЕАН та Україною.

У третьому розділі на прикладі конфлікту в Південно-Китайському морі розкрито структурні обмеження кооперативної безпеки АСЕАН –

абсолютизацію принципів невтручання та консенсусу, відсутність санкційних механізмів тощо. Встановлено про те, що кооперативний безпековий режим АСЕАН залишається дієвим лише щодо нетрадиційних загроз, натомість неспроможний забезпечити врегулювання територіальних спорів є добре аргументованим і підкріпленим конкретними прикладами.

Наукова новизна отриманих результатів

Дисертація Вартовника І. М. містить результати, що роблять авторський внесок у вивчення безпекової проблематики Азійсько-Тихоокеанського регіону. Доцільно здійснено комплексний аналіз кооперативної безпеки АСЕАН не лише в межах Південно-Східної Азії, а у ширшому регіональному контексті Азійсько-Тихоокеанського регіону. Новизну становить також систематизація онтологічної еволюції безпекового режиму АСЕАН за розробленою автором періодизацією, а також контент-аналіз документальної бази АСЕАН на предмет елементів кооперативної безпеки. Особливої уваги заслуговує сформульована автором гіпотеза про асиметричну ефективність режиму кооперативної безпеки АСЕАН – дієвого щодо нетрадиційних викликів, але обмеженого щодо традиційних, пов'язаних з територіальними спорами, збройними діями, мілітаризацією тощо, яка отримала емпіричне підтвердження в тексті дисертації.

Практичне значення отриманих результатів

Положення та висновки дисертації мають прикладну цінність. Здійснений аналіз договірної бази АСЕАН, її кооперативних механізмів та динаміки конфлікту в Південно-Китайському морі може бути використаний Міністерством закордонних справ України при підготовці аналітичних матеріалів і формуванні стратегії взаємодії з державами Південно-Східної Азії та самого регіону Південно-Східної Азії загалом. Так само запропоновані шляхи поступу інституціоналізації та інтенсифікації відносин між АСЕАН та

Україною мають практичний вимір, що показує спроможність дисертанта формувати прикладні рекомендації.

Результати дослідження придатні для використання в освітньому процесі, особливо при викладанні курсів з регіональної безпеки та діяльності міжнародних організацій, а також можуть слугувати базою для подальших наукових досліджень ролі міжнародних організацій та їх держав-членів у безпековій політиці АТР.

Повнота викладу наукових положень, висновків та результатів в опублікованих працях

Основні положення дисертації пройшли належну апробацію. За темою дослідження опубліковано 15 наукових праць: 6 статей у періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 стаття в інших виданнях та 8 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Публікації повного мірою відображають зміст і наукову новизну дисертації.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Текст дисертації відповідає поставленій меті та визначеним дослідницьким завданням. Оформлення роботи відповідає вимогам, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40. Дисертацію написано грамотною українською мовою.

Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 226 сторінок, з них основний текст – 161 сторінка. Список використаних джерел включає 210 позицій.

Дисертаційна робота Вартовника І. М. «Кооперативна безпека АСЕАН в Азійсько-Тихоокеанському регіоні» є результатом самостійного дослідження автора і не містить елементів порушень академічної доброчесності. У роботі

надано достовірну інформацію про результати наукової роботи, використані методи дослідження та джерела інформації.

Таким чином, у дисертації відсутні порушення академічної доброчесності, і за всіма параметрами вона відповідає встановленим вимогам.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи рівень підготовки та актуальність дисертаційного дослідження Вартовника І. М., вважаю за доцільне висловити такі зауваження та дискусійні міркування:

1. Упродовж усього тексту дисертації, зокрема при формулюванні гіпотези та в розділах дослідження, дисертант послідовно оперує корелятивними категоріями «м'яка» та «жорстка» безпека, а також «нетрадиційні» і «традиційні» виклики безпеки, покладаючи на це дискурсивне значення – саме на ньому побудовано ключове положення роботи про асиметричну ефективність кооперативного безпекового режиму АСЕАН. Водночас у роботі відсутнє окреме теоретичне визначення цих понять із чітким переліком критеріїв, за якими те чи інше явище відноситься до однієї або іншої категорії. Ілюстративні приклади (транснаціональна злочинність, стихійні лиха, поширення зброї масового ураження, кіберзагрози – з одного боку, територіальні спори у Південно-Китайському морі – з іншого) фіксується, але здебільшого при першій згадці гіпотези, але не зведені в єдину типологію з чіткими межами. Саме тому залишається невизначеним до якої категорії слід відносити прикордонні за характером явища – наприклад, піратство в Малаккській протоці чи суперечки щодо виключних економічних зон поза акваторією Південно-Китайського моря. Дослідження тільки виграло б від окремої термінологічної частини з чіткими дефініціями «м'якої»/«жорсткої» безпеки та «традиційних»/«нетрадиційних» викликів безпеки, а також переліку явищ, віднесених до кожної категорії.

2. У першому підрозділі першого розділу дисертант наводить визначення режиму кооперативної безпеки як «низки принципів, норм та процедур прийняття рішень, навколо яких очікування акторів МВ сходяться у певній сфері міжнародного життя» (с. 28), що базується на класичному розуміння міжнародного режиму. Водночас в продовженні викладу автор використовує одразу кілька режимів кооперативної безпеки АСЕАН – зокрема ті, що сформовані навколо Договору про дружбу та співробітництво у Південно-Східній Азії та Договору про вільну від ядерної зброї зону в Південно-Східній Азії тощо, а також і навколо інших інституційних механізмів, розглянутих у другому розділі. Дисертант достатньо вдало обґрунтовує позицію, що безпекова архітектура АТР спирається на кілька таких режимів одночасно. Проте особливості співвідношення між ними залишається розкритим не повною мірою. Так, виникає питання, чи слід розглядати режим кооперативної безпеки на основі Договору про дружбу та співробітництво у Південно-Східній Азії та Договору про вільну від ядерної зброї зону в Південно-Східній Азії (а також механізми, що виникають довкола Регіонального Форуму АСЕАН (АРФ), Саміту країн Східної Азії (СкСА), Зустрічі міністрів оборони АСЕАН Плюс (ЗМОА+) як ієрархічно підпорядковані один одному, як функціонально розмежовані (за предметною сферою чи територіальним охопленням), чи як такі, що частково копіюють одне одного в частині базових принципів невтручання й консенсусу? Деталізоване обґрунтування того, чи є множинність режимів кооперативної безпеки АСЕАН ознакою інституційної глибини й взаємодоповнюваності, чи, навпаки, симптомом фрагментації та можливої конкуренції норм, посилює б теоретичну частину дослідження й дало б додаткові аргументи на користь або проти гіпотези дослідження.

3. У першому підрозділі першого розділу дисертант також акцентує про існування в академічному дискурсі концепції «кооперативної безпеки 2.0», пов'язаної з напрацюваннями Пола Еванса та визначає її як «перспективний напрям подальшого теоретичного розвитку концепції» (с. 45-46, 177). Однак сама згадка залишається констатуючою: у роботі мало відзначається як саме ця

оновлена версія концепції розвивалася в науковій спільноті після її появи, які конкретні елементи чи принципи пропонувалися дослідниками для доповнення класичної моделі кооперативної безпеки. З огляду на те, що дисертант сам відносить «кооперативну безпеку 2.0» до перспективних напрямів розвитку концепції, деталізований критичний аналіз цього поняття з переліком чітких авторських пропозицій щодо її елементів тільки б зміцнив теоретичне підґрунтя дослідження.

Незважаючи на наведене вище, дисертація Вартовника Івана Михайловича «Кооперативна безпека АСЕАН в Азійсько-Тихоокеанському регіоні» є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке містить наукову новизну. Наведені зауваження є дискусійними та такими, що покликані стимулювати подальший розвиток проблематики дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Вартовника Івана Михайловича «Кооперативна безпека АСЕАН в Азійсько-Тихоокеанському регіоні» є цілісним та завершеним науковим дослідженням, виконаним дисертантом самостійно, не порушує принципів академічної доброчесності, містить елементи наукової новизни, має теоретичне та прикладне значення і демонструє здатність автора до самостійних наукових розробок. Поставлена мета дисертаційної роботи в цілому досягнута, а завдання – виконані. На підставі зазначеного, враховуючи актуальність, новизну, обґрунтованість і достовірність результатів, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків вважаю, що дисертаційна робота «Кооперативна безпека АСЕАН в Азійсько-Тихоокеанському регіоні» відповідає вимогам спеціальності 291 – «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого

Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року та № 507 від 03 травня 2024 року, вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор – Вартовник Іван Михайлович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 29 – «Міжнародні відносини» за спеціальністю 291 – «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,
професор, професор кафедри
безпеки та правоохоронної
діяльності

Західноукраїнського
національного університету,
заслужений діяч науки і
техніки України

Оксана ВІВЧАР

Підпис

Завіряю:

НАЧАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ